

UNIUNEA EUROPEANĂ

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL MUNCII, FAMILIEI,
PROTECȚIEI SOCIALE ȘI
PERSOANELOR VÂRSTNICE
AMPOSDRU

Fondul Social European
POSDRU 2007-2013

Instrumente Structurale
2007-2013

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
NAȚIONALE
OIPOSDRU

Universitatea din Craiova

UNIVERSITATEA DIN CRAIOVA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE SOCIO-UMANE
FACULTATEA DE DREPT ȘI ȘTIINȚE ADMINISTRATIVE

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
LIBERTATEA DE EXPRIMARE

Conducător științific:

Prof. Univ. Dr. Dan Claudiu DĂNIȘOR

Doctorand:

Valentina MIHALCEA (CHIPER)

CRAIOVA

2013

REZUMAT

Teza de doctorat intitulată „*Libertatea de exprimare*” este concepută ca un studiu aprofundat asupra evoluției și conținutului libertății de exprimare, pornind și de la celebrul citat atribuit lui Voltaire, *nu sunt de acord cu ceea ce spuneiți, dar mă voi bate până la moarte pentru a avea dreptul să o spuneiți*¹.

Astfel, ceea ce ne-a preocupat în cadrul cercetării doctorale a fost de a putea răspunde dacă într-o societate democratică se pot comunica, difuza orice fel de informații și idei, sub orice formă, oricând și la adresa oricui, rațiunea analizării acestora derivând din faptul că în regimurile democratice cuvântul ocupă un loc privilegiat, însăși existența și funcționarea unei societăți democratice având la bază discuțiile publice și schimbul de idei, opinii.

Domeniul de studiu al prezentei teze doctorale pare foarte vast la o primă lectură a titlului, însă abordarea noastră vizează să analizeze critic și comparativ evoluția regimului juridic al libertății de exprimare, dintr-o libertate de primă generație, concepută încă din secolul al XVIII-lea ca o libertate esențială, „inima” teoriei drepturilor omului, prelungire directă a libertății individuale, inseparabilă de autonomia persoanei, într-o libertate, care în prezent, trebuie analizată prin raportare la „excepție”, respectiv la limitele acesteia și inevitabil la alte libertăți sau principii fundamentale.

Metodologia abordată este atât metoda istorică necesară pentru cercetarea originii, evoluției, funcțiile, sau configurația conceptului, cât și argumentarea de drept comparat, acreditând convingerea că multe fenomene juridice pot fi clarificate și explicate sprijinindu-ne pe logica formală și juridică, a argumentării.

Totodată, demersul nostru, este unul critic, prin analiza concepțiilor actuale asupra conținutului libertății de exprimare, sau asupra standardelor impuse de stat. Având în vedere că media și nu numai, de foarte multe ori dă exemplu și dorește implementarea modelului american, fără a cunoaște că fundamentele filozofice dintre dreptul european și cel american, sunt fundamental diferite, am dorit să analizăm sau să punctăm unde este cazul, cu practică sau literatură de specialitate, tocmai pentru a reliefa similitudinile sau diferențele specifice, precum și problemele care persistă.

Având în vedere faptul că instituțiile Uniunii Europene au acordat o importanță sporită libertății de opinie și de informare, precum și având în vedere reformele de la nivel național

---

¹ Citat apocrif, în realitate o extrapolare dedusă din cartea „*Questions sur l'Encyclopédie*”.

de cele mai multe ori consecință a obligației statului de a se alinia normelor europene, în cercetările noastre ne raportăm în permanență la exigențele europene.

Prin urmare, lucrarea este structurată în jurul a două axe (titluri) de cercetare. Prima vizează crearea unei imagini cât mai complete a evoluției și complexității libertății de exprimare, iar cea de a doua axă vizează să demonstreze că libertatea de exprimare nu trebuie definită și analizată după conținutul precizat la nivel constituțional și declarativ abstract, a priori, ci conjunctural, depinzând de tipul de limitare care se manifestă într-o perioadă dată. Astfel, analiza noastră s-a realizat în raport de standardele impuse de stat, abordare care reprezintă totodată noutatea demersului de față.

Teza de doctorat este structurată în două titluri, care la rândul lor sunt alcătuite din mai multe capitole și secțiuni, în cadrul cărora fiecare problemă este abordată distinct, dar luându-se în considerare legăturile existente între ele.

Titlul I al tezei doctorale, intitulat „Evoluția și complexitatea libertății de exprimare”, își propune să pregătească analiza de fond a temei, prin prezentarea momentelor semnificative din evoluția cronologică a conceptului de libertate (Capitolul I) și, ulterior, a conceptului de libertate de exprimare, pentru ca apoi, să identificăm orientările tematice, trecând la definirea conținutului libertății de exprimare așa cum se conturează în teoriile existente și cum se concretizează în planul realităților juridice europene și românești (Capitolul II).

Totodată, *Capitolul II*, intitulat „Libertatea de exprimare - libertate esențială” este structurat în 4 secțiuni care dezvoltă stadiul actual de evoluție al libertății de exprimare, astfel cum rezultă din legislația națională și internațională, fundamentele și garanțiile libertății de exprimare, precum și conținutul libertății de exprimare astfel cum este prezentat de legislația și doctrina de specialitate. Ținând cont de aceste repere, în ultima secțiune am analizat dacă mai sunt ancorate în realitate principiile libertății de exprimare declarate la nivel internațional în secolul XVIII.

Libertatea de exprimare presupune libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc la alegerea sa, fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Formularea noastră constituțională este restrictivă, referindu-se numai la publicații, înțelese ca o media pe suport scris, cu apariție periodică, ignorându-se activitatea de editare, astfel cum se prevedea în Constituția din 1923.

Această libertate garantată implică dreptul fiecăruia de a-și alege termenii apreciați a fi cei mai apropiați de expresia gândurilor sale. Libertatea de exprimare presupune din partea statului, în primul rând neutralitate pasivă față de diversitatea formelor de exprimare, care cer

respectul față de opiniile fiecărei persoane. Pe de altă parte, statul trebuie să vegheze asupra respectării pluralismului opiniilor, gândurilor și a credințelor.

Libertatea de exprimare reprezintă unul dintre atributele majore ale personalității umane, una dintre cele mai vechi libertăți cetățenești, cunoscută fie sub această denumire, fie ca și libertate a cuvântului sau a presei. Principiile fondatoare ale libertății de exprimare, precum și întreaga noțiune de libertate din secolul XVIII s-au creat într-un context istorico-politic în cadrul căruia statul era văzut ca singurul obstacol în calea libertății de exprimare, atât prin legile sale penale severe, cât și prin cenzura impusă, văzută ca un obstacol în calea gândirii și dezvoltării personalității umane.

Cele două texte fondatoare pentru această libertate esențială, Primul Amendament al Constituției Statelor Unite din 1789 și Declarația franceză din 1789, deși au obiective vecine, sunt diferite. Declarația din 1789 proclamă un drept pozitiv, conform căruia legiuitorul poate stabili limite necesare, fiindu-i lăsată și punerea în aplicare a principiului. În schimb, primul Amendament proclamă un drept negativ, conform căruia legislatorul se vede obligat să nu intervină. Atât Declarația americană de Independență din 4 iulie 1776, cât și Declarația Drepturilor Omului din 1789, consacră o libertate-opoziție, concretizată în dreptul individului de a rezista și de a se opune opresiunii, „drept natural, imprescriptibil și sacru” (articolul 2 din Declarația Drepturilor Omului). În prezent, sistemul de protecție a drepturilor s-a schimbat, nemaifiind simple drepturi împotriva statului.

Libertatea de exprimare este recunoscută tot mai des prin respect pentru demnitatea celui care se exprimă, deci o apropiere de drepturile omului, diferite de teoria lor din secolul al XVIII-lea, întrucât drepturile omului sunt bazate nu numai pe libertate, ci și pe demnitatea persoanei.

Protecția libertății de exprimare, atfel cum este oferită și de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în cauza Handyside, se bazează în mare măsură pe dreptul publicului de a cunoaște: *nu numai că presa are sarcina de a difuza informații și idei privind chestiuni de interes public; publicul are și el dreptul de a le primi*. Pluralismul politic, deci și pluralismul ideilor și al concepțiilor este fundamentul societății moderne europene, motiv pentru care articolul 10 din Convenția Europeană protejează nu numai ideile neutre, ci și cele care șochează, sau neliniștesc statul sau un segment oarecare al populației.

Chiar dacă libertatea de opinie și libertatea de exprimare sunt tratate în articole distincte de către Constituția României, respectiv articolul 29 „libertate conștiinței” și articolul 30 „libertatea de exprimare”, nu înseamnă că între aceste două libertăți nu există raporturi de includere sau excludere. Informația reprezintă difuzarea de elemente ale cunoașterii, opinii și

argumente, care se adresează inteligenței destinatarului, permițându-i a emite propriile opinii. Per a contrario, comunicarea este sinonimă cu publicitatea sau propaganda, nevizând rațiunea sau inteligența, ci emoția, având ca finalitate verbul „a vinde”. Dreptul la informare cuprinde deopotrivă dreptul de *a comunica* informații, de *a le difuza*, precum și dreptul pentru public de *a primi* aceste informații. Informațiile pot afecta atât viața privată, cât și interesul public, în general. Astfel, dreptul la informație este relativ diferit de dreptul de a primi informații, dezvoltat de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, ca drept corelativ libertății de exprimare. Protecția oferită de articolul 31 din Constituția României se întinde numai asupra dreptului de a primi informații de interes public, care nu sunt neapărat un rezultat al libertății de exprimare.

Nu putem să nu remarcăm abordarea unei tehnici legislative deficitare, sau mai bine zis lipsa unei tehnici legislative în includerea dreptului la liberă exprimare în categoria dreptului la viață privată și la demnitate, fiind catalogată astfel drept subcategorie a dreptului la viață privată, având în vedere limitele impuse acesteia față de viața privată și al demnității umane. Articolul 70 alin. (1) din Noul Cod Civil afirmă dreptul oricărei persoane la liberă exprimare, ca în alineatul următor să realizeze o trimitere la limitele exercitării acestui drept, deși dispozițiile constituționale care guvernează libertatea de exprimare sunt mult mai explicite și cuprinzătoare. Având în vedere faptul că interesul legiuitorului în reglementarea secțiunii este acordat preponderent dreptului la viață privată, iar dispozițiile privitoare la imixtiunile în sfera acestui drept (articolul 74 noul Cod Civil) se referă în mod special, am putea spune, la modalitățile de exercitare abuzivă a libertății de exprimare, putem conchide, analizând totuși întreaga secțiune și contextul, că raționamentul introducerii, sau reafirmării dreptului la liberă exprimare a survenit mai mult în sprijinul reglementării dreptului la viață privată, care nu este la nivel constituțional precis reglementat.

Tendința actuală de reintroducere a drepturilor omului în dreptul privat, ca urmare a protestelor împotriva crizei, respectiv a pieței economice, se poate datora, astfel cum observa în mod critic Lucian Bojin Noua Revistă a Drepturilor Omului nr. 4/2012, tendinței de orizontalizare a drepturilor omului, prin deturnarea de la elementul fundamental comun al tuturor drepturilor și anume drepturi împotriva statului, titular al obligației corelative de protecție, conducând la schimbarea sistemului de protecție a drepturilor.

Un alt fenomen demn de remarcat este transformarea libertății de exprimare, dintr-o libertate concepută în unele privințe ca o libertate solitară, într-o comunicare de masă. Pe cale de consecință, o nouă provocare este adusă de schimbarea sistemului de comunicare clasic, o dată cu apariția tehnologiilor, a internetului și multiplelor lui aplicații, orecum și a canalelor pe

care le utilizează libertatea de exprimare. Se spune că noua epocă de tehnologie, conduce la apropierea oamenilor, permițându-ne cunoașterea evenimentelor în același timp și schimbul rapid de idei și opinii. Însă, există și aspecte negative, precum folosirea simbolurilor mult prea mult, înlocuind cuvintele și conducând la confuzii asupra valorilor și rolurilor sociale.

De asemenea, este pus sub semnul întrebării și veridicitatea informațiilor sau a opiniilor, ascunse de cele mai multe ori sub pseudonime, nume mai mult sau mai puțin reale, sau emisiuni și tabloide vulgare sau de can-can. Un punct slab este dat și de schimbarea scării de valori. Dacă un jurnalist sau o carte era considerată bună sau valoroasă, prin prisma competenței și ideilor, în ziua de astăzi aceste valori, din păcate sunt date de ceea ce vedem la televizor. În această ordine de idei, liderii de opinie credibili nu mai sunt aceeași. Mediocrația devine sinonimă cu mediocritatea, primând afectivitatea și emoționalul asupra rațiunii, în locul „comunicării gândurilor și opiniilor”, noțiuni care determină libertatea de exprimare clasică.

Titlul al II-lea, „Analiză conjuncturală a libertății de exprimare” continuă această idee a evoluției libertății de exprimare, care conduce la imposibilitatea de apreciere a conținutul acesteia după definiția sa abstractă, a priori, fiind nevoie de o analiză conjuncturală, raportată la o situație concretă, depinzând de tipul de limitare care se impune într-o perioadă dată.

În această ordine de idei, vom analiza conceptul libertății de exprimare, conjunctural (Capitolul I), prin raportare la tipul de limitare care se aplică, într-o perioadă dată, în scopul protejării interesului privat și a protejării unui interes public (Capitolul II), ca ulterior, să fie analizate regimurile de responsabilitate care se aplică în cazul încălcării unui alt drept sau libertate (Capitolul III).

Astfel, *Capitolul I*, intitulat „Conținutul conjunctural al libertății de exprimare” reprezintă răspunsul la întrebarea legitimă dacă într-o societate democratică se pot comunica, difuza orice fel de informații și idei, sub orice formă, oricând și la adresa oricui, constatând că conținutul libertății de exprimare nu trebuie să ne raportăm strict la conceptul abstract al libertății de exprimare, ci, în realitate, la limitele impuse de către stat ca și garanție a protecției unor drepturi individuale sau colective, în funcție de tipul de încălcare concretă a unei valori sau alteia.

Noile garanții juridice se bazează în primul rând pe organizațiile internaționale, sau regionale, precum și pe state prin organele sale. Astfel, este necesar ca libertatea de exprimare să fie o libertate reglementată, fiind obligația statului ca prin legislația sa să protejeze drepturile individuale la onoare și la viață privată, precum și anumite interese colective,

precum și organizarea justiției de așa manieră încât să asigure judecarea proceselor în mod echitabil și imparțial.

Ingerința autorității publice în libertatea de exprimare trebuie strict limitată și aplicată nearbitrar, după criterii obiective, fiind greșit a se da prioritate la modul general unuia dintre drepturi în detrimentul celuilalt.

Opinia majoritară, încă din secolul XVIII a optat pentru o intervenție limitată a statului în sfera libertății de exprimare. Statul este garantul respectării în mod egal al drepturilor fiecăruia dintre indivizi, neputând interveni în dezbaterile ideilor, fiind necesară menținerea neutralității și neimpunerea unor ideologii oficiale, pentru menținerea uneia dintre valorile democrației, pluralismul.

Neutralitate ideologică necesară de a fi impusă conceptului, face conținutul libertății de exprimare imposibil de definit într-o manieră generală. Astfel, definirea nu poate fi făcută decât într-un mod negativ, prin înlocuirea practică a conținutului a priori, cu o procedură de apreciere a eventualelor sale încălcări. Neutralitatea ideologică are ca scop permiterea aprecierii libertății de exprimare ca inerentă ființei umane sau sistemului social, autonomă față de fluctuațiile opiniei sau moralei publice.

La elaborarea regulilor vieții colective sau individuale nu ne raportăm a priori numai la domenii precum politica, economia, sănătatea, sau administrația, ci și la orice domeniu, precum publicitatea și chiar pornografia. Prin urmare, standardele impuse de stat nu trebuie absolutizate sau abstractizate, ci privite ca fiind orientative, astfel încât aplicabilitatea acestora trebuie raportată la contextul fiecărei situații juridice, *in casus* și *in concreto*.

Ingerința autorității publice în libertatea de exprimare trebuie strict limitată și aplicată nearbitrar, după criterii obiective, fiind greșit a se da prioritate la modul general unuia dintre drepturi în detrimentul celuilalt. Limitarea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți se poate realiza în cazurile expres prevăzute de Constituție, limitativ enumerate, fiind esențial a se ține seama de modul în care trebuie să fie înțeleasă libertatea individuală într-o democrație liberală, respectiv ca *posibilitate de a face tot ceea ce nu afectează drepturile sau libertățile celorlalți*.

Libertatea de exprimare prezintă numeroase fațete, contexte și înțelesuri diverse, extra-juridice. Jurisprudența pune accentul asupra *unității* acestei libertăți, nicio formă de exprimare nefiind, a priori, exclusă, rămânând la latitudinea judecătorului de a decide, de la caz la caz, în funcție de contextul cultural-istoric, precum și de aspirațiile sociale.

Se poate observa o legătură strânsă între caracterul expresiei, fie că este politică, artistică sau comercială și interesul public. Constituția noastră nu prevede o clasificare a tipurilor de expresie după conținut sau după funcțiile titularilor sau beneficiarilor săi.

Începuturile jurisprudenței Curții de la Strasbourg relative la expresia politică s-au marcat prin acordarea unei poziții prioritare acestei expresii față de celelalte forme de expresie, astfel încât marja de apreciere a ingerinței statelor era mult mai restrânsă, apreciind că „libertatea de expresie este cu atât mai prețioasă pentru un ales al poporului”, oamenii politici expunându-se în mod inevitabil și conștient unui control atent al faptelor și gesturilor „atât din partea jurnaliștilor, cât și a masei cetățenilor” (în cauzele *Lingens c. Austriei*, hotărârea din 8 iulie 1986, *Castells c. Spaniei* din 1992), sau pentru partidele politice, inclusiv membrii săi (în cauza *Desjardin c. Franței* din 2003, *Incal c. Turciei* din 1998).

Pe cale de consecință, intruziunea statelor în limitarea acesteia, trebuie să cunoască motive „extrem de grave și imperioase”. Marja de apreciere nu mai este la fel de largă, în cazul declarațiilor sau afirmațiilor cu caracter incitator la violență, sau care duc atingere demnității umane sau vieții private.

Comunicările comerciale audiovizuale trebuie să respecte anumite condiții, în vederea protecției minorilor și a demnității umane sau protejării intereselor consumatorilor. În ceea ce privește exprimarea religioasă, putem cunoaște situația în care manifestarea religioasă reprezintă atât libertatea de exprimare, cât și libertatea religioasă (cauza *Kokkinakis c. Greciei*, elementul religios întărește protecția oferită de CEDO), fie situația inversă, cazuri în care Curtea dă prioritate protecției sentimentului religios, cu consecința limitării libertății de exprimare, în condiții în care în mod normal nu ar fi fost acceptată. (cauza *Otto preminger c. Austriei*), fie cazuri în care manifestarea reprezintă concomitent liberul exercițiu al libertății de exprimare și a libertății religioase, dar nu este într-un total compatibilă cu sistemul de valori normate de Convenție (cazul *fularelor islamice* sau cauza *Leila Sahin contra Turciei*).

Exercițiul libertății artistice adesea intră în conflict cu alte drepturi și libertăți, poate cea mai sensibilă problemă fiind conflictul cu dreptul respectării credințelor, a obscenității și a moralității publice. Raportul dintre libertatea artistică și obscenitate este dificil de realizat, având în vedere pe de o parte protecția libertății de exprimare, iar pe de altă parte conceptual metajuridic de obscenitate, pus în balanță și de evoluția acestuia nu doar temporar, ci și geografic, sau cultural.

Conform practicii interne, instanța de judecată în interpretarea noțiunii de „ordine publică” sau „bune moravuri”, trebuie să se raporteze la normele de conviețuire socială și percepția publică existente la momentul și pe teritoriul unde se pronunță hotărârea în speță,

stabilind dacă se provocă temere, disconfort sau indignare rezonabilă, pe fondul valorilor sociale contemporane. Mai mult, stabilirea încălcării sau nu a limitelor libertății de creație, prin raportarea creației artistice la *morală publică*, nu este metoda cea mai fericită, dacă avem în vedere însăși istoria artelor, marile curente artistice apărând tocmai prin exprimarea unor idei, trăiri, sentimente sau concepții într-o modalitate neacceptată la vremea respectivă de majoritatea comunității.

Noțiunea de obscen nu trebuie raportată, astfel, la o morală publică, ci trebuie să fie un concept neutru, având la bază ideea protecției persoanelor vulnerabile din punct de vedere moral, cum ar fi minorii. Morala publică în cazul difuzării de materiale considerate obscene, pentru a fi invocată trebuie să vizeze apărarea drepturilor minorilor și nu apărarea adulților, pentru că s-ar crea situația în care jurisdicția trebuie să argumenteze dacă respectivul material este operă de artă sau nu.

În ceea ce privește exprimarea academică, am dorit să reliefăm faptul că universitatea trebuie să rămână spațiul în care dialogul, critica și investigațiile se pot manifesta liber, fără a exista presiunea sancționării pentru nerespectarea unor standarde profesionale disciplinare, prin cercetarea, predarea și emiterea unor teorii contra trendului, revoluționare, standarde de altfel, a căror clasificare și definiție rămân complet ambiguă și poate, chiar limitativă.

Educația academică presupune totodată și încurajarea dezvoltării opiniei studenților, prin neimpunerea unor doctrine sau arii curriculare de către stat, tocmai în scopul protejării libertății studenților de a căuta, primi și transmite informații, indispensabile domeniului universitar, deci dreptul studentului de a își alege ce cunoștințe sau informații dorește să cunoască sau să aprofundeze, în virtutea principiului liberei dezvoltări a personalității.

Secțiunea a doua, prezintă conceptul de standarde impuse de stat, respectiv restricțiile speciale prevăzute de legea internă, respectiv articolul 30 alin. 6 și 7 din Constituție și articolul 53 din Constituția României și articolul 10 alin. 2 din Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și al Libertăților Fundamentale, care nu trebuie absolutizate sau abstractizate, ci privite ca fiind orientative, astfel încât aplicabilitatea acestora trebuie raportată la contextul fiecărei situații juridice, *in casus* și *in concreto*.

Judecătorul analizează dacă o exprimare este licită sau nu, prin calificarea mesajului, respectiv ca fiind relevant sau nu pentru *interesul general sau public*. Gradul de interes public este un instrument de diferențiere între diverse exemple ale expresiei din cadrul aceluiași grup, însă nu doar o expresie politică ține de un interes public sporit, în unele cazuri și informații din alte domenii pot ține de un astfel de interes. La elaborarea regulilor vieții

colective sau individuale nu ne raportăm a priori numai la domenii precum politica, economia, sănătatea, sau administrația, ci și la orice domeniu, precum publicitatea și chiar pornografia.

Libertatea de exprimare nu aparține categoriei de drepturi intangibile, care nu admit nicio restricție. Ea trebuie, de cele mai multe ori, conciliată cu alte imperative, care au aceeași valoare normativă. Controlul se poate face în baza criteriilor exigențelor constituționale. Nu se poate astfel realiza o ierarhie absolută între aceste două valori, decât raportându-ne la situația concretă. Principalele criterii avute în vedere vizerază: situația de fapt, natura dreptului, existența garanțiilor adecvate și suficiente, scopul legitim urmărit, tipul măsurilor restrictive aplicate, precum și intensitatea acestora, marja de apreciere recunoscută statelor și necesitatea ingerinței într-o societate democratică.

În mod just s-a apreciat că analiza Curții Constituționale asupra motivelor restrângerii unor drepturi, se realizează în termenii motivului „obiectiv și rațional”, deși este vorba de un motiv „rezonabil”. Practica noastră internă este criticabilă, având în vedere validarea limitării libertății de către Curtea Constituțională aproape automat, fără efectuarea controlului de proporționalitate, considerând că simpla prevedere a posibilității unei astfel de limitări este în sine suficientă. Pe cale de consecință, orice limitare a libertății de exprimare trebuie efectuată numai după realizarea controlului efectiv de proporționalitate între scopul urmărit și mijloacele folosite, aplicate la un caz concret, în conformitate cu regulile prevăzute de articolul 53 din Constituție.

În acest sens, teza doctorală analizează condițiile care trebuie îndeplinite în scopul aprecierii legalității și rezonabilității unei intruziuni a statului asupra libertății de exprimare: ingerința să fie prevăzută de lege, să fie justificată de unul dintre scopurile enumerate de articolul 10 alin. 2 din Convenție (dacă motivele furnizate de autoritățile naționale pentru a o justifica sunt *pertinente* și *suficiente* și dacă măsura incriminată era "proporțională cu scopurile legitime urmărite), restrângerea să fie necesară într-o societate democratică.

Limitele libertății de exprimare sunt numeroase și în perpetuă evoluție, astfel încât în *Capitolul II* intitulat „Limitele libertății de exprimare”, au fost analizate în mod teoretic și, mai ales, prin raportare la practica concretă, prin metoda grupării acestora în funcție de finalitate, respectiv protecția individului, precum: i) respectul libertății celuilalt (respectul vieții private și de familie, secretul medical, respectul demnității celuilalt, interzicerea propagandei în favoarea războiului, apelarea la ură națională, rasială sau religioasă care constituie o incitare la discriminare, la ostilitate sau la violență, precum și imparțialitatea puterii judecătorești și protejarea drepturilor justițiabililor) și ii) protecția societății: autoritatea și securitatea statului și autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Declarația Drepturilor Omului din 1789 aprecia ca fiind posibilă restrângerea unei libertăți fundamentale numai pentru garantarea unui drept concret determinat al celorlalți, sau altfel spus, conform teoriei lui John Rawls, o libertate de bază, astfel cum este și libertatea de exprimare, care nu poate fi restrânsă decât pentru o altă libertate de bază.

Prin urmare, opinăm că libertatea individuală care stă la baza statului liberal, nu ar trebui să fie pusă alături sau limitată pentru un interes general, precum securitatea națională sau morala publică, noțiuni de altfel extrem de vagi și totodată, de permissive în aplicarea unei restrângeri, astfel cum sunt normate la nivel constituțional și european.

Încă din secolul XVIII, respingerea intervenției statului a fost de cele mai multe ori asimilată cu respingerea cenzurii. În prezent cenzura este de cele mai multe ori înțeleasă ca totalitatea restricțiilor excesive care privesc libertatea de exprimare. Mijlocul juridic cel mai puternic de asigurare a controlului asupra cuvintelor sau vorbelor l-a reprezentat cenzura, treptat, înlocuită cu răspunderea.

Astfel *Capitolul III*, ne-am propus să analizăm elementele contrarii libertății de exprimare, constând în controlul prealabil al publicațiilor, precum și a delictelor de presă, pentru ca în final să analizăm care dintre răspundri, civilă sau penală, este mai adecvată în materia libertății de exprimare.

Intervenția pedepsei, în termeni de proporționalitate, nu se justifică decât dacă nu există niciun alt mijloc pentru a asigura protecția unui drept garantat de Convenție. Curtea Europeană apelează la subsidiaritatea recurgerii la dreptul penal, cu consecința recurgerii la alte mecanisme protectoare a drepturilor persoanelor decât dispozițiile de natură penală. Un sistem atât de dur de sancțiuni pentru jurnaliștii de investigație ar putea conduce la o reticență a acestora în a-și manifesta rolul, acela de câine de pază al democrației și al bunei funcționări a regimului democratic. O pedeapsă cu închisoarea dispusă pentru o infracțiune comisă în domeniul presei nu este compatibilă cu libertatea de exprimare a jurnaliștilor, garantată de articolul 10 din Convenție, decât atunci când alte drepturi fundamentale ar fi atinse în mod grav

O redactare pertinentă a legii presei trebuie să vizeze, definirea anumitor concepte esențiale privind libertatea presei și respectul de adevăr, responsabilitatea jurnaliștilor față de propria semnătură, obiectivitatea, responsabilitatea față de surse, refuzul avantajelor nepermise, relațiile inter-redacționale, protecția demnității și a vieții private, precum și sancțiunile care se pot aplica.

Statul de drept presupune recunoașterea libertății de exprimare la nivel constituțional. Totodată, procesul de constituționalizare a libertății de exprimare în democrație ridică

problema raportului său cu celelalte libertăți. În prezent, având în vedere evoluția actuală a regimului său juridic în raport cu alte libertăți sau principii fundamentale, care denotă un echilibru fragil, libertatea de exprimare apare tot mai des, drept o libertate fragmentată. Deși este un drept al omului din prima generație, devine din ce în ce mai dependentă de drepturile economice, sociale și culturale reprezentative pentru cea de-a doua generație.

Cuvinte cheie: *libertate, exprimare, analiză conjuncturală, limitele criticii admisibile, fapte și judecăți de valoare, regimuri de răspundere.*